

Mednarodna raziskava državljanske vzgoje in izobraževanja (ICCS 2022)

Povzetek prvih rezultatov

Objava rezultatov 28. novembra 2023 ob 10.00

Povzetek pripravila: dr. Eva M. Klemenčič, nacionalna koordinatorica raziskave, Pedagoški inštitut

Uvod

Mednarodno raziskavo državljske vzgoje in izobraževanja (angl. International Civic and Citizenship Education Study – ICCS) v Sloveniji koordinira **Pedagoški inštitut**, na mednarodni ravni pa Mednarodna zveza za evalvacijo izobraževalnih dosežkov (angl. The International Association for the Evaluation of Educational Achievement – IEA). Pedagoški inštitut je s to raziskavo (podobno kot z ostalimi mednarodnimi primerjalnimi raziskavami, ki potekajo na vsakih nekaj let) izvedel neodvisno evalvacijo tega segmenta šolskega sistema v Republiki Sloveniji. ICCS je **ciklična raziskava**; Slovenija je v mednarodni raziskavi na področju državljske vzgoje in izobraževanja prvič sodelovala leta 1999 (takrat je imela raziskava kratico CivEd), nato 2009 (prvič s kratico ICCS), nato 2016 in nazadnje v ciklu raziskave leta 2022. Ker sodeluje ciklično, so možne tudi primerjave med posameznimi cikli ali dolgoročno, kar v nadaljevanju naslovim z besedo **trendi (trende je mogoče ugotavljati le za leta 2009, 2016 in 2022 oz. za primerjave med njimi)**. Cikel 2022 za kar nekaj držav pomeni prehod na digitalno merjenje državljske vednosti, tudi za Slovenijo. Vendar pa so lestvice dosežkov preteklih preverjanj na papirju umerjene s tokratnim preverjanjem (izvedena je bila dodatna »bridge« raziskava, kjer je en del učencev preverjanje znanja reševal na papirju) in je zato vseeno mogoče ugotavljati medletne trende za državljsko vednost učencev. **Posebna vrednost sodelovanja v mednarodni raziskavi je tudi to, da se lahko primerjamo z drugimi sodelujočimi državami.** Na ta način lahko **bolje ovrednotimo dosežke v Sloveniji.**

Zasnova Mednarodne raziskave državljske vzgoje in izobraževanja (ICCS 2022)

Mednarodna raziskava ICCS je zasnovana tako, da **preveri državljsko vednost učencev ob koncu osmega razreda** (razen v primeru Norveške, ki testirajo učence v 9. razredu (zato oznaka (9)). Pri tem ne v Sloveniji ne v drugih državah ali izobraževalnih sistemih ni pomemben zgolj eden od predmetov. Poleg preverjanja državljske vednosti učencev v raziskavi **sodelujejo tudi ravnatelji vzorčenih šol in učitelji**, ki poučujejo v oddelkih 8. razredov. Tako ravnatelji izpolnijo Vprašalnik za šolo, učitelji Vprašalnik za učitelje, prav tako tudi učenci izpolnijo dodatni vprašalnik (v primeru Evrope učenci celo dva vprašalnika), da pridobimo čim več informacij o šolskih, izvenšolskih, domačih kontekstih, ki se povezujejo z državljsko vednostjo, pa tudi s stališči in z delovanjem/angažiranostjo učencev (v šolskem in izvenšolskem okolju) ter namero o delovanju v prihodnosti.

Namen raziskave ICCS

Glavni namen raziskave ICCS je raziskati, **kako se mladi v različnih izobraževalnih sistemih oz. državah** (v nadaljevanju bom uporabljala ta izraz) **pripravljajo na vlogo (oz. vloge) aktivnih državljanov, in sicer v svetu, kjer se konteksti demokracije in državljske participacije še naprej spreminjajo.** Da bi dosegli ta cilj, raziskava zbira podatke o konceptualnem znanju in razumevanju učencev na področju državljske vzgoje in izobraževanja (v najširšem smislu, **ne zgolj pri enem predmetu**), zbira tudi podatke o njihovih stališčih/prepričanjih in delovanju/angažiranosti (trenutni in v smislu namer za prihodnost) – s posebnim fokusom na področju državljske vzgoje. Prav tako, ker bi bilo nemogoče razpravljati o dosežkih pri državljski vzgoji brez drugih kontekstov, **raziskava zbira tudi druge kontekstualne podatke (ne le tiste, vezane na učence)**, le-te pa zbere tudi z drugimi instrumenti oz. vprašalniki. **Mladi namreč svoje razumevanje o svojih vlogah državljana razvijajo s številnimi dejavnostmi in izkušnjami, ki potekajo doma, v šoli, v razredu in v širši skupnosti.** Ti kontekstualni dejavniki (ki so hkrati tako predispozicije kot procesi) zagotovo učinkujejo na učne rezultate državljske vzgoje in izobraževanja ter (vsaj v daljšem časovnem obdobju) obratno.

Ocenjevalni okvir ICCS loči štiri vsebinske domene (nadalje se vsaka členi še na poddomene in vidike) in dve kognitivni domeni. Vsebinske domene so: **državljske institucije in sistemi, državljska načela, državljska participacija ter družbene vloge in identitete. Kognitivni domeni sta znanje oz. poznavanje ter sklepanje in analiziranje.**

V Vprašalniku za učence pa preverjamo še **postavke iz afektivno-vedenjskega področja, se pravi stališča/prepričanja (prepričanja o državljskih načelih, državljskih vprašanjih in institucijah, državljskih vlogah in identitetah) in delovanje/angažiranost (izkušnje z delovanjem, odnos do (so)delovanja, pričakovano prihodnje delovanje).**

Izvedba cikla 2022

V raziskavi ICCS **2022** je na mednarodni ravni sodelovalo **22 držav in 2 referenčni udeleženci.** Raziskavo smo v **Sloveniji izvajali med 11. aprilom in 22. junijem 2022** (največ podatkov smo zbrali meseca maja, v juniju pa smo izvajali predvsem ponovitvene izvedbe). V raziskavi so sodelovali učenci (osmošolci, v povprečju so bili stari okoli 14

let), njihovi učitelji in ravnatelji vzorčenih šol. Zbrani so podatki za (ICCS in *bridge*): **177 šol** (242 oddelkov 8. razredov), **173 ravnateljic in ravnateljev** (vzorčenih šol), **2.461 učiteljic in učiteljev** 8. razredov ter **4.958 učenk in učencev 8. razredov**. Rezultati so reprezentativni.

Ključne ugotovitve ICCS 2022

Najprej bom prikazala porazdelitev državljske vednosti (v padajočem vrstnem redu) sodelujočih držav. Pri tem je treba opozoriti, da mednarodno povprečje ne odraža konkretnega števila točk učencev iz sodelujočih držav, ampak je mednarodna lestvica v raziskavi umerjena na okoli 500 točk (s standardno deviacijo 100 točk).

A1. Državljska vednost v letu 2022

S slike 1 vidimo razvrstitev sodelujočih držav v ICCS 2022 glede na povprečni dosežek pri državljski vednosti učencev in učenk (v nadaljevanju učencev). Medtem ko je bila **državljska vednost osmošolcev v Sloveniji v preteklih merjenjih nad mednarodnim povprečjem**, je **leta 2022 prvič enaka mednarodnemu povprečju**. V vseh državah z znakom ▲ so povprečni dosežki državljske vednosti učencev statistično značilno nad mednarodnim povprečjem lestvice ICCS, v državah z znakom ▼ pa so statistično značilno pod mednarodnim povprečjem ICCS. Kljub temu da so države razvrščene po padajočem vrstnem redu glede na povprečni dosežek državljske vednosti, kar vidimo v točkah, to še ne pomeni, da v vseh državah pri tem dosežku obstaja statistično značilna razlika. To pomeni, da kljub razlikam v točkah ne moremo reči, da je nacionalno povprečje pri teh (določenih) državah nižje ali višje. V primeru Slovenije to pomeni, da ne moremo reči, da so imele države, ki smo jih obarvali z modro, statistično značilno različen dosežek učencev nekaterih drugih držav. Kot torej vidimo s slike, **so dosežki učencev iz Slovenije leta 2022 primerljivi z dosežki njihovih evropskih vrstnikov iz Španije, Latvije, Nizozemske, Francije, Slovaške in Malte. Višje dosežke od učencev v Sloveniji so imeli v evropskem prostoru njihovi vrstniki iz Švedske, Poljske, Estonije, Hrvaške, Norveške in Italije.**

Izobraževalni sistemi	Razred	Državljska vednost					Povprečna vrednost na lestvici			
		250	350	450	550	650	750			
Kitajski Tajpej	8							583	(2,3)	▲
Švedska	8							565	(3,5)	▲
Poljska	8							554	(2,5)	▲
Estonija	8							545	(5,5)	▲
Hrvaška	8							531	(2,6)	▲
Norveška (9)	9							529	(2,8)	▲
Italija	8							523	(3,6)	▲
Španija	8							510	(3,3)	
Litva	8							509	(4,0)	
Nizozemska	8							508	(4,1)	
Francija	8							508	(3,3)	
Slovenija	8							504	(2,3)	
Slovaška	8							501	(3,3)	▼
Latvija ¹	8							490	(2,8)	▼
Malta	8							490	(7,4)	▼
Romunija	8							470	(9,1)	▼
Srbija	8							464	(3,4)	▼
Ciper	8							459	(2,5)	▼
Bolgarija	8							456	(4,6)	▼
Kolumbija	8							452	(3,8)	▼
Povprečje ICCS 2022								508	(0,9)	
Izobraževalna sistema, ki nista dosegla standardov vzorčenja										
Brazilija	8							457	(3,3)	
Danska	8							556	(3,5)	
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja										
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	8							524	(2,6)	▲
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja										
Schleswig-Holstein (Nemčija)	8							544	(4,4)	

Slika 1: Porazdelitev državljske vednosti v ICCS 2022

A2. Trendi državljanske vednosti skozi cikle ICCS

Omenila sem že, da je pri številnih državah, ki so sodelovale tudi v vsaj enem od prejšnjih ciklov, mogoče preveriti tudi trende državljanske vednosti. Te razlike vidimo s slike 2. In sicer, **med letoma 2009 in 2016 je prišlo do zvišanja državljanske vednosti na mednarodni ravni, v Sloveniji za 16 točk**. Nobena od sodelujočih držav v letu 2016 ni imela statistično značilno nižjega dosežka od dosežka v letu 2009. V letu **2022 beležimo na mednarodni ravni nižji povprečni dosežek državljanske vednosti kot leta 2016**, in sicer za **13 točk, v Sloveniji za 28 točk**. Trend med tema dvema cikloma tudi kaže, da se je **povprečni bralni dosežek znižal v 6 državah** (poleg Slovenije še na Švedskem, Norveškem, Nizozemskem, v Bolgariji in Kolumbiji). Prav tako vidimo, da je imelo **7 držav v letu 2022 enak povprečni dosežek kot leta 2016** (Kitajski Tajpej, Estonija, Hrvaška, Italija, Litva, Latvija in Malta), nikjer pa se med tema cikloma dosežek državljanske vednosti ni zvišal. Zanimivo je tudi pogledati, kaj dejansko pomenijo **dosežki v letu 2022 v primerjavi z letom 2009**. Na mednarodni ravni opazamo, da je **povprečni dosežek približno enak**. Imamo pa **4 države, kjer se je ta dosežek v letu 2022 primerjaje z letom 2009 zvišal** (Kitajski Tajpej, Švedska, Poljska, Estonija), **9 držav, kjer je ta dosežek med cikloma približno enak, v dveh državah pa je državljanska vednost v letu 2022 dejansko nižja, kot je bila leta 2009** (v Sloveniji za 12 točk in na Slovaškem za 28 točk). **Skratka, osmošolci iz Slovenije in Slovaške imajo v letu 2022 dejansko nižjo državljansko vednost, kot so jo imeli leta 2009**).

Izobraževalni sistemi	2022	2016	2009	Razlika (2022–2016)	Razlika (2022–2009)	Razlika (2016–2009)
Kitajski Tajpej	583 (2,3) ▲	581 (3,0)	559 (2,4)	2 (4,6)	24 (5,3)	22 (5,0)
Švedska	565 (3,5) ▲	579 (2,8)	537 (3,1)	-15 (5,2)	28 (6,2)	42 (5,2)
Poljska	554 (2,5) ▲	-	536 (4,7)	-	18 (6,7)	-
Estonija	545 (5,5) ▲	546 (3,1)	525 (4,5)	-1 (6,8)	20 (8,2)	21 (6,3)
Hrvaška	531 (2,6) ▲	531 (2,5)	-	0 (4,5)	-	-
Norveška (9)	529 (2,8) ▲	564 (2,2)	538 (4,0)	-35 (4,4)	-9 (6,4)	25 (5,5)
Italija	523 (3,6) ▲	524 (2,4)	531 (3,3)	-1 (5,1)	-8 (6,3)	-6 (5,1)
Španija	510 (3,3)	-	505 (4,1)	-	5 (6,7)	-
Litva	509 (4,0)	518 (3,0)	505 (2,8)	-9 (5,7)	4 (6,4)	13 (5,2)
Nizozemska	508 (4,1)	523 (4,5)	-	-15 (6,7)	-	-
Francija	508 (3,3)	-	-	-	-	-
Slovenija	504 (2,3)	532 (2,5)	516 (2,7)	-28 (4,3)	-12 (5,4)	16 (4,8)
Slovaška	501 (3,3) ▼	-	529 (4,5)	-	-28 (6,9)	-
Latvija ¹	490 (2,8) ▼	492 (3,1)	482 (4,0)	-2 (5,0)	9 (6,4)	11 (5,9)
Malta	490 (7,4) ▼	491 (2,7)	490 (4,5)	-2 (8,3)	0 (9,6)	2 (6,1)
Romunija	470 (9,1) ▼	-	-	-	-	-
Srbija	464 (3,4) ▼	-	-	-	-	-
Ciper	459 (2,5) ▼	-	453 (2,4)	-	6 (5,3)	-
Bolgarija	456 (4,6) ▼	485 (5,3)	466 (5,0)	-29 (7,6)	-11 (8,0)	19 (8,0)
Kolumbija	452 (3,8) ▼	482 (3,4)	462 (2,9)	-30 (5,7)	-10 (6,3)	20 (5,5)
Povprečje ICCS 2022	508 (0,9)					
Povprečje ICCS 2022/2016	514 (1,1)	527 (0,9)		-13 (3,0)		
Povprečje ICCS 2022/2009	511 (1,0)		509 (1,0)		2 (4,3)	
Povprečje ICCS 2016/2009		527 (1,0)	510 (1,1)			17 (3,4)
Izobraževalna sistema, ki nista dosegla standardov vzorčenja						
Brazilija	457 (3,3)	-	-	-	-	-
Danska	556 (3,5)	-	-	-	-	-
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja						
Severno Porenje - Vestfalija	524 (2,6) ▲	-	-	-	-	-
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja						
Schleswig-Holstein	544 (4,4)	-	-	-	-	-

Slika 2: Trendi v povprečni državljanski vednosti skozi cikle ICCS

A3. Državljanjska vednost glede na zahtevnostne ravni

V ICCS 2022 je **najvišja neomejena raven državljanske vednosti raven A (na kateri učenci bolj izkazujejo celostno kot pa razdrobljeno znanje in razumevanje državljanskih konceptov)**. Ravni B, C in D so zaporedno pod ravnjo A, neomejeno območje lestvice pod spodnjo mejo ravni D pa se imenuje »pod ravnjo D«. Ta lestvica je delno hierarhična, a nikakor ne v absolutnem smislu. Kljub temu da zahtevnostne ravni, ki predpostavljajo neke vrste hierarhijo državljanske vednosti v smislu sofisticiranosti vsebinskega znanja in kognitivnih procesov – naraščajoče ravni na lestvici državljanske vednosti pa običajno predstavljajo vedno zapletenejše vsebinske in kognitivne procese, ki jih učenci dokazujejo s svojim dosežkom -, pa **lahko vse ravni lestvice državljanske vednosti vključujejo vsebine,**

povezane z obema kognitivnima področjema, napredovanje na lestvici pa ni le razširitev od preprostega vsebinskega znanja na spodnji stopnji do sklepanja in analiziranja na zgornji stopnji. Zahtevnost dokazljivega dosežka, ki se ocenjuje pri posamezni nalogi, **je rezultat medsebojnega vpliva med državljansko vsebino ter kognitivnim procesom, ki se uporablja pri tej vsebini**. Lestvica državljanske vednosti na splošno odraža **predvideni razvoj od konkretnih, znanih in bolj mehaničnih elementov državljanstva do širših političnih in institucionalnih procesov, ki določajo obliko naših državljskih skupnosti**. Lestvica je hierarhična v smislu, da državljanska vednost postaja vse bolj sofisticirana, ko učenci napredujejo po lestvici navzgor. Čeprav lestvica ne opisuje nujnega zaporedja učenja, predvideva, da »rast« učenja običajno sledi zaporedju, ki ga opisuje lestvica. Lestvica je bila skonstruirana ob predpostavki, da lahko vsak posamezen učenec demonstrira, da dosega vsebine lestvice pod svojo izmerjeno ravno dosežkov. V nadaljevanju prikazujem primerov nekaj s posamezne zahtevnostne ravni.

Tabela 1: Primeri na posameznih zahtevnostnih ravneh državljanske vednosti

Raven	Primeri: učenci ...
D	<ul style="list-style-type: none"> · razumejo, da prostovoljci prispevajo k skupnosti; · razumejo, da so vsi ljudje enaki pred zakonom; · razumejo, da je obramba države ključna naloga vojske;
C	<ul style="list-style-type: none"> · prepoznajo pomen informiranega volivca; · se zavedajo, da ima vlada odgovornosti do vseh državljanov; · prepoznajo običajen vir obnovljive energije;
B	<ul style="list-style-type: none"> · opišejo glavno vlogo državnega zbora; · prepoznajo odnos med vlado in vojsko v demokraciji; · povežejo odgovornost za varstvo narave s posameznikom;
A	<ul style="list-style-type: none"> · opredelijo verjetne strateške cilje etične potrošnje; · upravičijo ločevanje pristojnosti med sodstvom in vlado; · povežejo demokratični proces z vključitvijo spornih (oz. kontroverznih) vprašanj v javno razpravo.

Izobraževalni sistem	Pod ravno D	Raven D	Raven C	Raven B	Raven A		
Kitajski Tajpej	0,3 (0,1)	2,8 (0,4)	9,3 (0,7)	25,5 (1,1)	62,1 (1,2)		
Švedska	1,2 (0,3)	6,4 (0,7)	14,3 (0,8)	25,2 (0,9)	52,8 (1,4)		
Poljska	0,5 (0,2)	4,3 (0,5)	15,4 (0,8)	32,2 (1,1)	47,6 (1,3)		
Estonija	0,8 (0,3)	5,5 (0,7)	18,9 (1,3)	31,5 (1,5)	43,4 (2,4)		
Norveška (9)	2,6 (0,4)	9,3 (0,7)	18,1 (0,8)	29,4 (0,8)	40,6 (1,2)		
Hrvaška	[^]	[^]	5,0 (0,6)	20,9 (1,1)	37,6 (1,3)	36,1 (1,3)	
Italija	1,1 (0,3)	7,0 (0,8)	22,3 (1,6)	34,8 (1,4)	34,7 (2,0)		
Nizozemska	2,0 (0,4)	12,0 (1,2)	23,7 (1,3)	31,5 (1,6)	30,8 (1,8)		
Litva	1,8 (0,3)	10,6 (0,9)	24,9 (1,2)	32,5 (1,1)	30,1 (1,8)		
Francija	1,6 (0,3)	9,9 (0,8)	25,5 (0,9)	33,9 (0,9)	29,0 (1,2)		
Španija	1,5 (0,3)	9,6 (0,9)	24,1 (1,2)	36,1 (1,1)	28,8 (1,3)		
Slovaška	2,9 (0,6)	11,4 (1,1)	25,2 (1,1)	32,5 (1,2)	28,0 (1,3)		
Malta	4,4 (1,4)	15,2 (1,6)	25,1 (1,3)	29,3 (1,7)	25,9 (2,1)		
Slovenija	1,2 (0,2)	9,5 (0,6)	27,8 (1,0)	36,1 (1,2)	25,4 (1,2)		
Latvija	1,8 (0,3)	11,8 (0,9)	30,8 (1,2)	35,6 (1,5)	20,0 (1,1)		
Romunija	5,5 (1,1)	18,8 (2,1)	26,8 (2,1)	30,6 (2,5)	18,3 (3,1)		
Bolgarija	7,9 (1,0)	22,7 (1,6)	27,5 (1,4)	24,7 (1,4)	17,3 (1,3)		
Ciper	5,8 (0,6)	21,9 (0,9)	31,0 (1,2)	25,9 (1,0)	15,4 (0,8)		
Srbija	4,2 (0,6)	19,4 (1,8)	32,7 (1,7)	29,6 (1,2)	14,0 (1,1)		
Kolumbija	5,2 (0,6)	23,6 (1,5)	32,4 (1,4)	26,7 (1,4)	12,2 (1,1)		
Povprečje ICCS 2022	2,6 (0,1)	11,8 (0,2)	23,8 (0,3)	31,1 (0,3)	30,6 (0,4)		
Izobraževalna sistema, ki nista dosegla standardov vzorčenja							
Brazilija	6,8 (0,6)	22,7 (0,9)	30,7 (1,0)	24,2 (1,0)	15,7 (1,1)		
Danska	1,3 (0,3)	6,1 (0,6)	15,3 (0,9)	27,3 (1,1)	49,9 (1,5)		
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja							
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	1,5 (0,2)	9,0 (0,7)	22,8 (1,1)	30,5 (1,2)	36,3 (1,1)		
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja							
Schleswig-Holstein (Nemčija)	1,1 (0,4)	7,8 (1,2)	17,9 (1,6)	27,9 (1,6)	45,2 (1,9)		

Slika 3: Odstotki učencev na posamezni ravni državljanske vednosti v ICCS 2022

S slike 3 vidimo precejšnje razlike pri odstotkih učencev, ki dosegajo posamezne ravni državljanske vednosti. Tako vidimo, da v Sloveniji približno za 5 odstotnih točk manj učencev dosega raven A v primerjavi z mednarodnim povprečjem, vendar tudi precej manj kot v številnih drugih evropskih državah, npr. na Švedskem, Poljskem, Norveškem, v Estoniji, Hrvaški, Italiji itd., še zanimivejši pa so verjetno trendi teh rezultatov. In kaj kažejo za Slovenijo?

Tabela 2: Trendi doseganja posameznih zahtevnostnih ravni državljanske vednosti med letoma 2022 in 2016 (v odstotkih učencev) v Sloveniji

Raven	2022 (%)	2016 (%)
A	25	37
B	36	38
C	28	21
D	10	5
Pod D	1	0

Kot vidimo, se je v Sloveniji v letu 2022 (glede na 2016) precej znižal delež učencev, ki dosegajo zahtevnostno raven A, hkrati pa povečal delež učencev na ravni D ali pod njo (dejansko se je delež skoraj podvojil). Če pa primerjamo trende v daljšem časovnem obdobju – med letoma 2009 in 2022 – ter za zahtevnostni ravni B in več ter D in manj, je delež učencev na ravni D in pod njo v letu 2022 približno tak, kot je bil leta 2009, delež učencev na ravni B ali več pa se je v letu 2022 zmanjšal na način, da to raven dosega celo manj učencev, kot jo je leta 2009.

A4. Državljska vednost glede na nekatere karakteristike učencev

Razlike glede na spol

V mednarodnem povprečju ICCS 2022 so dekleta izkazala višjo državljansko vednost kot fantje, kar v povprečju velja za vse 3 dosedanje cikle raziskave ICCS. Sicer pa so v 18 državah dekleta dosegla višji povprečni dosežek v državljanski vednosti v primerjavi s fanti (tudi v Sloveniji), v 2 pa ni bilo razlik med spoloma (tukaj upoštevamo le tiste države, ki so dosegle ustrezne standarde realizacija vzorca, se pravi ne upoštevamo dosežkov iz Brazilije in Danske, pa tudi ne obeh primerjalnih regij iz Nemčije). Na mednarodni ravni je bila razlika med spoloma 26 točk, v Sloveniji 29. Razlika med spoloma je v Sloveniji med posameznimi cikli (2009, 2016, 2022) stabilna in se statistično značilno ne povečuje niti ne zmanjšuje.

Razlike glede na socialno-ekonomsko ozadje

Socialno ekonomsko ozadje učencev v raziskavi ICCS merimo s tremi spremenljivkami: poklic staršev, izobrazba staršev in število knjig doma. Obstajajo (statistično značilne) povezave med vsako od treh spremenljivk socialno-ekonomskega ozadja (poklic staršev, izobrazba staršev, število knjig doma) in državljansko vednostjo učencev, in sicer na mednarodni ravni, prav tako pa tudi, če pogledamo vsako sodelujočo državo oz. izobraževalni sistem posebej (velja tudi za Slovenijo). Vendar se velikost razlik med skupinami pri vseh treh spremenljivkah med državami precej razlikuje. Na mednarodni ravni je razlika med skupino učencev z visoko (SEI 50 ali več) in tisto z nizko (SEI manj kot 50) »poklicno aktivnostjo«¹ 53 točk na lestvici državljanske vednosti, pri čemer je bila ta razlika najmanjša v Kitajskem Tajpeju, Italiji in Španiji (okoli 41 točk) in največja na Slovaškem in v Bolgariji (70 točk ali več). V Sloveniji gre za razliko 42 točk na lestvici državljanske vednosti učencev, se pravi se uvrščamo v sklop držav oz. izobraževalnih sistemov z najmanjšimi razlikami. Razlika med povprečnimi vrednostmi na lestvici državljanske vednosti učencev v skupinah z visoko (raven ISCED 6 in več) in nizko (pod ravnjo ISCED 6) izobrazbo staršev je bila v mednarodnem povprečju 47 točk na lestvici državljanske vednosti učencev, pri čemer je najmanjša razlika prav v Sloveniji (28 točk), nato sledi Kolumbija (34 točk), največja razlika pa v Bolgariji, Litvi in na Slovaškem. V vseh sodelujočih državah je bila tudi pri tej postavki razlika statistično značilna (tako kot pri indeksu SEI in glede na število knjig doma). V mednarodnem povprečju je razlika med povprečnimi rezultati na lestvici državljanske vednosti učencev, ki so poročali, da imajo doma 26 ali več knjig, in učencev, ki so poročali, da imajo doma manj kot 26 knjig, 65 točk, od tega najmanjša, 38 točk na lestvici državljanske vednosti, na Hrvaškem in največja, 90 točk na lestvici, v Slovaški republiki (velike razlike so bile tudi v Bolgariji, na Švedskem in Norveškem ter v nekaterih drugih izobraževalnih sistemih). V Sloveniji je ta razlika 54 točk. Če pogledamo trende razlik za Slovenijo glede na kompozitno spremenljivko SES (ki upošteva vse tri vidike skupaj) je razlika približno stabilna, in sicer znaša v letu 2009 42 točk, v 2016 50 točk in v 2022 49 točk (v vseh ciklih v prid učencem z višjim SES).

¹ Lestvica SEI je zvezna in se giblje od 16 do 90. Da bi bilo mogoče vzpostaviti primerljive opise povezav med vsako od treh socialno-ekonomskih spremenljivk in državljansko vednostjo učencev, sta se za vsako spremenljivko določili dve kategoriji na podlagi vsebinskega pomena kategorij in deleža učencev v vsaki kategoriji. Pri povzemanju povezave med poklicnim statusom staršev in državljansko vednostjo učencev je bila lestvica SEI razdeljena v dve kategoriji na podlagi mednarodnih mejnih točk, ki označujejo »nizek in srednji poklicni status« (pod 50 točk lestvice SEI) in »srednje visok poklicni status« (50 točk lestvice SEI in več).

Razlike glede na priseljski status in jezik, ki ga učenci (družine) govorijo doma

Na mednarodni ravni je okoli 91 % učencev (v Sloveniji 79 %, delež je bil enak kot na Švedskem) poročalo, da so iz »nepriseljenske družine«, 9 % pa, da so iz »priseljenske družine« (v Sloveniji 21 %). Na mednarodni ravni je 86 % učencev poročalo, da doma večinoma govorijo jezik testiranja (v Sloveniji 90 %), 14 % pa, da doma večinoma govorijo nek drug jezik (v Sloveniji je 10 % takih učencev). Podobno kot v raziskavah ICCS 2009 in 2016 je tudi v raziskavi ICCS 2022 mogoče videti pomembne povezave med priseljskim statusom, jezikovnim ozadjem ter državljsko vednostjo učencev. Vendar med državami obstajajo določene razlike (npr., niso v vseh državah razlike statistično značilne, so pa v mednarodnem povprečju in so tudi v Sloveniji). Mednarodno povprečje sodelujočih držav za cikel 2016 je pokazalo, da gre za razliko 44 točk na lestvici državljske vednosti (v prid učencem brez priseljenskega statusa – razlika v Sloveniji je bila takrat 41 točk). Prav tako je bila povprečna državljska vednost za učence, ki doma večinoma govorijo jezik preizkusa, na mednarodni ravni za 48 točk višja (v Sloveniji pa za 53 točk na tej isti lestvici). Razlika glede na priseljski status je v ciklu 2022 na mednarodni ravni 41 točk, v Sloveniji 34 – v obeh primerih v prid učencem brez priseljenskega statusa. Največja razlika je na Slovaškem (98 točk na lestvici državljske vednosti). Razlika glede na jezik, ki ga učenci večinoma govorijo doma, pa je na mednarodni ravni lestvice državljske vednosti 48 točk (v Sloveniji 57). Največja razlika je na Slovaškem, in sicer 111 točk na lestvici državljske vednosti. Razlike v Sloveniji med cikli (glede na priseljsko ozadje in jezik, ki ga učenci govorijo doma) so relativno stabilne.

A5. Državljska vednost in razlike med šolami

Razlike med šolami pri državljski vednosti se v mednarodnem merilu po državah precej razlikujejo, vendar so pri državljski vednosti v Sloveniji med najmanjšimi (skupaj z Norveško ti dve državi beležita najmanjše razlike). In to je verjetno eno pozitivnejših sporočil rezultatov tokratnega cikla raziskave (čeprav so bile razlike med šolami med manjšimi tudi že leta 2016, tako za Slovenijo kot Norveško). Majhne razlike (vendar ne tako majhne kot v Sloveniji in na Norveškem) so sicer tudi na Hrvaškem, v Kitajskem Tajpeju, Na Švedskem, Poljskem, v Italiji, Franciji. Največje razlike med šolami pri državljski vednosti so na Nizozemskem in v Bolgariji, kar je bila že značilnost cikla 2016.

B. Stališča/prepričanja učencev do pomembnih vprašanj v družbi

Na tem mestu bom sumarno prikazala nekatere rezultate učencev v ICCS 2022 glede na njihova stališča o pomembnih temah v družbi, predvsem v mednarodni primerjalni perspektivi.

V Sloveniji se je leta 2022 69 % učencev strinjalo, da je demokracija najboljša oblika politične ureditve. Ta delež je pod mednarodnim povprečjem, ki znaša 74 %.

Rezultati ICCS 2022 so pokazali, da precej manj naših učencev zanimajo družbena in politična vprašanja v družbi kot to velja za njihove vrstnike v mednarodnem merilu (v mednarodnem povprečju interes za družbena in politična vprašanja v družbi izkazuje 30 % učencev, v Sloveniji je delež takšnih učencev 22 % in je torej pod mednarodnim povprečjem). V Sloveniji je primerjaje z letom 2016 ta delež ostal na približno isti ravni, mednarodno tudi, so se pa na mednarodni ravni zgodili pomembni premiki – v nekaterih državah je ta interes porastel, v drugih se je zmanjšal, ponekod ni razlik. Prav tako je manj osmošolcev v Sloveniji poročalo, da se v primerjavi z vrstniki iz drugih držav pogovarjajo (s starši ali med sabo) o političnih ali družbenih vprašanjih ter o dogajanjih v drugih državah. Če pa primerjamo zanimanje učencev s stopnjo zanimanja njihovih staršev ali skrbnikov (o kateri so poročali učenci), in sicer na mednarodni ravni, so precejšnje razlike. Med učenci, ki zanimanje svojih staršev ali skrbnikov ocenjujejo kot »večje« (zelo se zanima ali zanima se), jih več kot polovica (v povprečju 56 %) navaja, da tudi njih same to precej ali zelo zanima, medtem ko le vsak peti učenec, katerega starši ali skrbniki se ne zanimajo za družbena in politična vprašanja, izraža lastno zanimanje. Ta povezava je precej dosledna v vseh sodelujočih državah.

Med letoma 2016 in 2022 je pri osmošolcih (mednarodno in v Sloveniji) tudi izrazito upadlo gledanje televizijskih novic in branje časopisov z namenom informiranja o družbenih in političnih vprašanjih, hkrati pa tudi ni pomembnega porasta spremljanja spletnih virov za pridobivanje tovrstnih informacij (razen v Italiji, na Malti, Nizozemskem in Norveškem).

Raziskava cikla 2022 kaže na **padec zaupanja osmošolcev v institucije** (vlado, državni zbor, sodišča in tradicionalne medije). Zaupanje je **pri učencih v Sloveniji padlo bolj kot v mednarodnem povprečju**. V mednarodni primerjavi je razvidno, da učenci v Sloveniji manj kot njihovi vrstniki v mednarodnem prostoru zaupajo vladi in državnemu zboru, primerljivo pa je zaupanje v sodišča in tradicionalne medije.

V nadaljevanju po kategorijah predstavljam še nekaj drugih rezultatov (gre za oblikovane lestvice – v dodatku je seznam postavk, ki tvori posamezno lestvico) – s fokusom na Slovenijo:

- **Nad mednarodnim povprečjem: pomen konvencionalnega državljanstva** (tukaj so bila prepričanja učencev v letu 2016 pod mednarodnim povprečjem, a s pozitivnim trendom glede na leto 2009, zanimivo pa je, da se pri tej lestvici prepričanja učencev in učiteljev v letu 2022 ne skladajo – učenci so nad mednarodnim povprečjem, učitelji pa precej pod njim), **kritični pogledi na politični sistem**.
- **Ni razlik z mednarodnim povprečjem: zadovoljstvo s političnim sistemom**.
- **Pod mednarodnim povprečjem: podpora omejitvam v nacionalnih izrednih razmerah, pomen državljanstva, povezanega z družbenimi gibanji** (tudi v letu 2016 je bilo to pod mednarodnim povprečjem, je pa bil med letoma 2009 in 2016 trend pozitiven; sicer pa imajo v Sloveniji in mednarodno večje zaupanje do oz. dajejo večji pomen državljanstvu, povezanem z družbenimi gibanji, učenci z višjo državljansko vednostjo; učitelji so pri tej lestvici pod mednarodnim povprečjem ICCS 2022), **pomen globalno usmerjenega državljanstva** (v Sloveniji in mednarodno dajejo temu večji pomen učenci z višjo državljansko vednostjo), **pozitiven odnos do varovanja okolja** (v Sloveniji, a tudi mednarodno, je izražen odnos višji za dekleta, učence z višjim SES ter višjo državljansko vednostjo), **podpora enakosti spolov** (v Sloveniji tudi padec v primerjavi z letom 2016, v letu 2016 je bilo to sicer nad mednarodnim povprečjem, prav tako je ta podpora celo nižja kot leta 2009), **pozitiven odnos do priseljencev**.

Izobraževalni sistemi	Prepričanja učencev										
	Zadovoljstvo s političnim sistemom	Kritični pogledi na politični sistem	Podpora omejitvam v nacionalnih izrednih razmerah	Pomen konvencionalnega državljanstva	Pomen državljanstva, povezanega z družbenimi gibanji	Pomen globalno usmerjenega državljanstva	Positiven odnos do varovanja okolja	Podpora enakosti spolov	Positiven odnos do priseljencev	Pričakovana udeležba na volitvah	Pričakovana aktivna politična participacija
Bolgarija	▽	△	▽	▽	▽	△	▽	▽	▽	▼	▼
Kitajski Tajpej	▲	▽	▲	▲	▲	▲	△	▲	△	▲	▲
Kolumbija	△	△	▼	△	△	▲	△	△	▽	▼	▽
Hrvaška	▼	▲	△	▽		△	△	△	△	△	△
Ciper	▽	▽	▽	▽	△	△			▽	▽	▽
Estonija	△	▽		△	▼	▽		▽	△		▽
Francija	△	△	▽	△	△	▼	△	▲	△	▲	△
Italija	▽	△		△	▲	△	▲	△	△	▲	△
Latvija	▽		▽	▽	▽	▽	▽			▼	▼
Litva	▽	△	▽	△					△	▽	▽
Malta	△	▽	▽	△	▽				△	▽	△
Nizozemska	▲	▼		▼	▽	▼	▼	▼	▼		▽
Norveška (9)	▲	▼		▲	△	▽	▽		▽	△	△
Poljska	▼	△	▲	▽	△	△			▽	△	▽
Romunija	▼	▲	△		▽	△	△	▽		▽	
Srbija			▽	▽	▼		▽		▼	▼	▼
Slovaška	▼	△	▽	▽	▽	▽	▽	▼		▼	▽
Slovenija		△		▽	△	▽	▽	▽		▽	▽
Španija		△		△		△	△	△	△	△	△
Švedska	▲	▼	▲			▽	▽	▽		▲	▲

Slika 4: Prepričanja učencev

Kot vidimo s slike 4, je precej stališč/prepričanj pod mednarodno lestvico, tako kot v primeru Slovenije tudi pri učencih iz Latvije, Bolgarije in Nizozemske (večina prepričanj je precej pod mednarodnim povprečjem) – gre za države, ki so tudi pri državljanski vednosti na ravni mednarodnega povprečja ali pod njim. Na drugi strani imamo stališča učencev iz Kitajskega Tajpeja, Francije, Italije, Hrvaške – gre za države, ki (razen Francije) so pri državljanski vednosti nad mednarodnim povprečjem (v primeru Kitajskega Tajpeja celo precej nad njim). Vidimo pa tudi precej držav, kjer so določena prepričanja pod, nad ali na ravni mednarodnega povprečja (precej odvisno od vsebine prepričanj); tak primer je npr. Švedska, ki je sicer na lestvici državljanske vednosti nad mednarodnim povprečjem. Po drugi strani pa je tu primer Romunije, ki je na lestvici državljanske vednosti pod mednarodnim povprečjem.

C. Delovanje/angažiranost in pripravljenost za delovanje v prihodnje

Na tem mestu bom predvsem sumarno prikazala nekatere rezultate učencev v ICCS 2022 glede na njihova trenutna delovanja oz. angažiranost v šoli in izven nje ter glede na njihova pričakovanja o delovanju v prihodnje; tudi tukaj predvsem v mednarodni perspektivi.

V okviru raziskave je v Sloveniji kar **96 % ravnateljev poročalo, da v njihovih šolah volijo predstavnike oddelka, 84 % pa jih pritrjuje, da glasujejo za predstavnike v šolski skupnosti učencev**. Te številke sicer so nad mednarodnim povprečjem, **obenem pa je znatno padel delež učencev, ki so poročali, da so se teh aktivnosti udeležili**. Leta 2016 je o tem, da so v zadnjih 12 mesecih sodelovali pri volitvah za predstavnika oddelka ali v šolski parlament/šolsko skupnost, poročalo 66 % osmošolcev, leta 2022 pa 55 %. V nadaljevanju ne ločujem po deležih učencev, ki so to počeli v zadnjih 12 mesecih ali prej (ampak poročam o deležih skupaj).

79 % učencev iz Slovenije se je že udeležilo volitev za predstavnika razreda ali v šolski parlament/šolsko skupnost (bodisi v zadnjih 12 mesecih ko smo jih o tem spraševali, bodisi prej). To je **skladno tudi z mednarodnim povprečjem**. Je pa ta **delež učencev padel**, tako v Sloveniji (za 5 odstotnih točk) kot v mednarodnem povprečju (a nekoliko manj kot v Sloveniji). **Delež učencev v Sloveniji, ki imajo to izkušnjo, je hkrati tudi manjši, kot je bil leta 2009** (se pa med letoma 2009 in 2016 ni spreminjal). **Izkušnjo kandidiranja za predstavnika razreda ali v šolski parlament/skupnost je navedlo 52 % učencev v Sloveniji, kar je nad mednarodnim povprečjem**. Res pa je, da je to **manj kot leta 2016 (ali leta 2009 – med 2009 in 2016 je ta delež ostal enak)**. **Izkušnja sodelovanja pri odločitvah o tem, kako se vodi šoli, je pod mednarodnim povprečjem**, je pa sicer višja (tako je poročal večji delež učencev), kot je bila leta 2016. N lestvico, katere rezultate predstavljam spodaj, je vključena še postavka »pridružiti se skupini, ki se zavzema za stališče, s katerim se strinjaš«.

Sodelovanje učencev v prostovoljski skupini, ki dela za pomoč lokalni skupnosti, je pod mednarodnim povprečjem, hkrati pa ostaja na približno isti ravni kot leta 2016 (se je pa povečalo med letoma 2009 in 2016). V letu 2022 je o tej izkušnji poročalo 33 % učencev, kar je sicer več kot leta 2009. Se je pa v letu **2022 povišal delež učencev, ki so poročali, da so že sodelovali v verski skupini ali organizaciji – gre za 46 % učencev –**, kar je **precej večji delež kot na mednarodnem povprečju** in precej več lot leta 2016, je pa na približno enaki ravni kot leta 2009. Delež učencev, ki je sodeloval z **mladinsko organizacijo, povezano s politično stranko ali sindikatom, je pod mednarodnim povprečjem**, gre pa vseeno za višji delež učencev kot v letih 2009 in 2016.

Povprečni rezultati na lestvici, ki kaže na **učencevo pričakovano udeležbo v aktivnostih za zaščito okolja**, je razviden s slike 6. Tukaj predstavljam rezultate posameznih spremenljivk, ki tvorijo to lestvico. **55 % učencev v Sloveniji je povedalo, da bodo zagotovo ali verjetno sodelovali v organiziranem protestu z zahtevo po več ukrepih za zaščito okolja (kar je skladno z mednarodnim povprečjem)**. **Deleži učencev, ki bodo v prihodnje zagotovo/verjetno komu povedali, naj preneha povzročati škodo okolju, spodbudili ljudi, naj se sami potrudijo pomagati okolju (npr. z zmanjševanjem porabe vode), ali zavrnil nakup izdelkov, ki škodujejo okolju, pa so manjši od mednarodnega povprečja**.

V nadaljevanju po kategorijah predstavljam še nekaj drugih rezultatov (gre za oblikovane lestvice – v dodatku je seznam postavk, ki tvori posamezno lestvico) – s fokusom na Slovenijo:

- **Nad mednarodnim povprečjem: pričakovano sodelovanje v nelegalnih dejavnostih** (prav tako se je ta delež učencev primerjaje z letom 2016 še povečal, v Sloveniji najbolj; glede na raven državljanske vednosti rezultati kažejo, da gre predvsem za učence, ki imajo slabšo državljansko vednost, so pod zahtevnostno ravno B, in to je konsistentno po vseh državah).
- **Ni razlik z mednarodnim povprečjem: pričakovano sodelovanje pri legalnih aktivnostih** (tukaj ne na mednarodni ravni ne v Sloveniji ni bilo razlik glede na državljansko vednost učencev glede na zahtevnostno raven B ali nad njo).
- **Pod mednarodnim povprečjem: razpravljanje o političnih in družbenih vprašanjih ter o dogajanju v drugih državah** (pogovarjanje s starši in pogovarjanje z vrstniki o političnih in družbenih vprašanjih v letu 2022 kaže na stanje precej pod mednarodnim povprečjem, pri pogovarjanju z vrstniki je precej nižje kot leta 2016, pri pogovarjanju s starši pa je trend med letoma 2016 in 2022 podoben; pri pogovarjanju s starši o dogajanju v drugih državah je to v letu 2022 sicer precej pod mednarodnim povprečjem in je primerjaje z letom 2016

opazen trend navzdol, pri pogovarjanju z vrstniki o dogajanju v drugih državah pa med cikloma 2016 in 2022 pri trendu ni razlik, so se pa z vrstniki vendarle več pogovarjali o dogodkih v drugih državah kot v letu 2009; res je tudi, da se tako v mednarodnem povprečju kot v Sloveniji o tem (o političnih in družbenih vprašanjih ter o dogodkih v drugih državah) s starši/vrstniki več pogovarjajo učenci, ki so nad srednjo vrednostjo SES, tisti, ki kažejo večji interes za državljanska vprašanja, in tisti, ki so pri državljanski vednosti na ali nad ravno B), **digitalna državljanska angažiranost** (v Sloveniji so bolj angažirani fantje, učenci z večjim interesom za državljanska vprašanja (to je skladno tudi z mednarodnim povprečjem), in tisti, ki izkazujejo nižje ravni (pod ravno B) državljanske vednosti (tudi slednje je skladno z mednarodnim povprečjem), **državljanska samoučinkovitost** (med letoma 2009 in 2022 se je na mednarodni ravni nekoliko povečala ocena oz. občutek državljanske samoučinkovitosti učencev, v Sloveniji te razlike ni, kot je ni niti med cikloma 2016 in 2022), **pripravljenost na sodelovanje v šolskih dejavnostih** (mednarodno in v Sloveniji tudi padec v primerjavi z letom 2016; sicer pa v letu 2022 v prid dekletom, učencem, zainteresiranim za državljanska vprašanja, in učencem na ali nad ravno B državljanske vednosti), **pričakovano sodelovanje v okoljevarstvenih aktivnostih** (v Sloveniji in mednarodno v prid učencem z višjo državljansko vednosti – na ali nad ravno B), **pričakovana udeležba na volitvah, ko bodo odrasli** (nižja kot leta 2016, celo nižja kot leta 2009 – v Sloveniji in mednarodno, sicer višja pričakovana udeležba na volitvah izražajo dekleta, učenci na ravni SES-povprečja ali nad njim, in tisti z višjo državljansko vednostjo (na ali nad ravno B), **pričakovana aktivna politična participacija** (v Sloveniji precej podobna kot v letu 2016, prav tako ni razlik med 2009 in 2022; sicer pa v mednarodnem povprečju in v Sloveniji višjo pričakovano politično participacijo izkazujejo dekleta, učenci z nižjo državljansko vednostjo (pod ravno B), v Sloveniji pa, denimo, ni bilo razlik glede na SES).

Izobraževalni sistemi	Delovanja učencev								
	Razpravljanje o političnih in družbenih vprašanjih	Digitalna državljanska angažiranost	Državljanska samoučinkovitost	Pripravljenost na sodelovanje v šolskih dejavnostih	Pričakovano sodelovanje pri legalnih dejavnostih	Pričakovano sodelovanje pri nelegalnih dejavnostih	Pričakovano sodelovanje pri okoljevarstvenih aktivnostih	Pričakovana udeležba na volitvah	Pričakovana aktivna politična participacija
Bolgarija	▽	△	△		△	▲		▽	△
Kitajski Tajpej		▽	▲	▲		▼	△	△	
Kolumbija	▽	△	△	▲	▲	▲	▲	△	▲
Hrvaška		▽	△	▽	▽	▽	△	▽	▽
Ciper		△	△	△	△	▲	△	▽	△
Estonija	△	▽	▽	▼	▽	▽	▼	▼	▽
Francija			▽	▽	▽	▽	△	▲	△
Italija	△	△	△	△	△		△	△	△
Latvija	△	▽	▽	▽	▽	▽	▼	▼	▽
Litva	▲	△	▽		△	△	△		△
Malta			▽	▽	▽	▽		▽	
Nizozemska	▽		▼	▼	▼	▽	▼	▽	▽
Norveška (9)	△	▽		▽	▽	▽	▼	▲	▽
Poljska	△	△		△	△		△	△	▽
Romunija	▽	△	▲	▲	△		▲	▲	△
Srbija	▽	▽	▽			△		▼	▼
Slovaška	△		▽	▽	△		△	▽	▽
Slovenija	▽	▽	▽	▽		△	▽	▽	▽
Španija			△	△	△		△	△	△
Švedska	△			▽	▽	▽	▽	△	△

Slika 6: Delovanja učencev in namera njihovega prihodnjega delovanja

Tudi pri rezultatih, vezanih na delovanja učencev, vidimo, da so učenci iz Latvije in Nizozemske (poleg Slovenije) pri večini izraženih stališč o svojem delovanju in nameri prihodnjega delovanja/angažiranja pod mednarodnim povprečjem. Na drugi strani imamo države, ki so nad in pri nekaterih lestvicah precej nad mednarodnim povprečjem (iz Evrope sta to npr. Ciper in Italija), in države, ki so pri določenih lestvicah delovanja ali namerah delovanja pod, nad ali na ravni mednarodnega povprečja.

D. Nekaj drugih pomembnih rezultatov raziskave ICCS 2022

Rezultati raziskave so številni in zanimivi tudi na drugih področjih. Naj samo omenim nekaj teh.

Učenci v Sloveniji so precej optimistični glede tega, česa so se zmerno/dobro naučili (volitve, sprejemanje in spreminjanje zakonov, reševanje problemov v lokalni skupnosti, zaščita državljskih pravic, kako deluje gospodarstvo, kako postati kandidat na lokalnih volitvah – te postavke so glede deleža učencev v Sloveniji precej nad povprečjem ICCS 2022, pri trditvah o političnih vprašanih in dogodkih v drugih državah je delež nekoliko nad povprečjem, pri postavki »kako preveriti, ali je spletnim informacijam mogoče zaupati« pa ni razlik z mednarodnim povprečjem), **pod povprečjem so vsebine okoljske trajnosti** (kako varovati okolje, npr. z varčevanjem energije ali ravnanjem z odpadki). **Iz odgovorov ravnateljev in učiteljev je sicer mogoče razbrati številne dejavnosti, ki pokrivajo področje okoljske trajnosti - okolju prijazne dejavnosti na šoli.** Precej nad mednarodnim povprečjem (po poročanju ravnateljev) so tudi sodelovanja v projektih v partnerstvu z drugimi šolami v drugih državah, v okviru katerih so izvajali dejavnosti za spodbujanje vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (VITR) ter vzgoje in izobraževanja za globalno državljanstvo (VIGD). So pa dejavnosti, ki so prav tako povezane z VITR/VIGD, kjer je na šolah v Sloveniji očitno še veliko prostora zanje, npr. **učitelji poročajo o manj priložnostih za učenje o globalnih vprašanih** (kot so svetovna revščina, mednarodni konflikti, otroško delo, socialna pravičnost) **in raznolikosti**, tudi odgovori **ravnateljev so precej pod mednarodnim povprečjem, ko je govora o šolskih dejavnostih za spodbujanje etičnega in odgovornega potrošništva ter dvigu ozaveščenosti učencev o odnosih med lokalnimi in globalnimi vprašanji** (npr. migracije, trgovina, degradacija okolja).

Če smo bili leta 2016 precej zaskrbljeni nad stališči učencev glede tega, kaj vse in v kakšnem obsegu predstavlja grožnjo za prihodnost sveta – v letu 2016 so bili učenci iz Slovenije nad povprečjem pri večini postavk (ne le okoljskih), se pravi imeli precej pesimistični pogled –, je šel v letu 2022 na mednarodni ravni pri okoljskih grožnjah trend navzgor, v Sloveniji pa ostajamo približno na istem, razen v primeru podnebnih sprememb (2016 pod povprečjem, sedaj še vedno pod povprečjem, je pa trend navzgor). Od drugih groženj, ki so jih izpostavili učenci v letu 2022, so globalne finančne krize, nasilni konflikti (to še posebej) pod mednarodnim povprečjem, nalezljive bolezni prav tako pod povprečjem, mednarodni trend je obrnjen navzdol, v Sloveniji pa še bolj navzdol. Pri nezaposlenosti ni več razlik (trend v Sloveniji je šel precej navzdol, tudi mednarodni, a ne tako zelo). Nad povprečjem so v letu 2022 stališča učencev pri temi revščina (več naših učencev skrbi revščina v smislu grožnje za prihodnost sveta) – kljub temu da je šel trend pri učencih iz Slovenije precej navzdol, je še vedno nad povprečjem. **V ciklu 2022 v poročanju učencev glede na mednarodno povprečje ne zaznavamo več tako velikih odstopanj pri stališčih učencev (in deležu tistih, ki so tako poročali) do tega, kaj vse predstavlja grožnjo svetu, res pa je, da so se primerjaje z letom 2016 mednarodni deleži učencev pri številnih trditvah o grožnjah svetu povečali.**

Odgovori **učencev** kažejo na **negativen trend pri zaznavanju oddelčne in šolske klime**. Med letoma 2016 in 2022 je namreč porasel delež učencev, ki jih je strah vrstniškega nadlegovanja, nižje so ocenili raven medsebojnega spoštovanja učencev na šoli, obenem pa je tudi manj tistih, ki bi se strinjali s trditvijo, da njihove učitelje zanima dobro počutje učencev. Učenci so v primerjavi z mednarodnim povprečjem precej manj zadovoljni z odnosi med učitelji in učenci na šoli (ta percepcija je podobna tisti iz leta 2009). Če je bilo **dojemanje odprte oddelčne klime** (npr. učitelji spodbujajo izražanje mnenj, učenec predlaga razpravo o tekočem političnem dogajanju, učenec izraža svoja mnenja, čeprav se ta razlikujejo od večine mnenj drugih itd.) med letoma 2009 in 2016 približno enako, je sedaj **padlo celo pod tisto iz leta 2009, je pa tudi precej pod mednarodnim povprečjem v letu 2022.** Vendar je treba poudariti, da je primerjaje z letom 2016 tudi **več učiteljev poročalo, da se med učenci na šoli pojavljajo vandalizem, neopravičeno izostajanje od pouka, razne nestrpnosti (etnična, verska) in trpinčenje.** Prav tako se je **pri učiteljih povečal delež tistih, ki so si medsebojno pomagali pri reševanju konfliktov med učenci na šoli. Učitelji pa zaznavajo manjši delež učencev, ki se s sošolci dobro razumejo, in manjši delež učencev, ki se dobro vključujejo v razred.**

Manj učiteljev (gre za učitelje vseh predmetov v 8. razredu) **pri pouku izvaja dejavnosti, ki obravnavajo raznolikosti (vidike kulturnih, socialno-ekonomskih, spolnih raznolikosti) kot to velja za mednarodno povprečje.** Pri tem je **66 % učiteljev, ki poučujejo predmete, najbolj povezane z državljsko vzgojo** (v Sloveniji gre za predmete domovinska in državljska kultura in etika, slovenščina, zgodovina in geografija), **poročalo, da so se za poučevanje o temi raznolikosti in vključevanja** (tekem študija ali v okviru dodatnega strokovnega usposabljanja) tudi **usposabljali** – to je sicer celo nad mednarodnim povprečjem. A hkrati ti **isti učitelji opozarjajo, da se pri tej temi kot tudi pri nekaterih drugih** (ustava in politični sistem, migracije, glasovanje in volitve, pravice in dolžnosti državljanov, enake možnosti za moške in ženske, okolje in okoljska trajnost, človekove pravice) **čutijo manj usposobljene za poučevanje, kot to velja za mednarodno povprečje. Najbolj pa pri tem izstopa tema globalna skupnost in mednarodne organizacije. Tudi**

učitelji vseh predmetov v 8. razredu so v tem pogledu (vezano na temo raznolikosti) glede pogostosti vključevanja teme raznolikosti in njenih vidikov **pod mednarodnim povprečjem**. 64 % učiteljev v Sloveniji je npr. poročalo, da se pogovarjajo z učenci o kulturni raznolikosti (mednarodno povprečje 77 %), 87 % pa, da učence spodbujajo, naj poskušajo razumeti stališča, drugačna od njihovih (mednarodno povprečje 94 %). Medtem samo 49 % učiteljev pritrjuje, da vabijo učence k raziskovanju različnih kulturnih perspektiv (mednarodno povprečje 73 %). 80 % odstotkov učiteljev poroča, da spodbuja k sodelovanju učence z različnimi ozadji (mednarodno povprečje 87 %), 52 % pa učence vključuje v razprave o enakosti spolov (mednarodno povprečje 68 %). Medtem 37 % učiteljev soglaša, da od učencev pričakujejo, da bodo raziskovali različne družbene in ekonomske perspektive (mednarodno povprečje 65 %).

So pa učitelji (ponovno gre za učitelje vseh predmetov v 8. razredu) iz Slovenije **pri izbiri najpomembnejših ciljev državljske vzgoje in izobraževanja relativno skladni z mednarodnim povprečjem**. Rezultati kažejo, da je **spodbujanje kritičnega in neodvisnega mišljenja učencev** tudi za učitelje eden izmed najpomembnejših ciljev (55 % učiteljev na mednarodni ravni in 57 % učiteljev, ki poučujejo 8. razrede v Sloveniji), sledita **spodbujanje spoštovanja okolja in njegovega varovanja** (46 % na mednarodni ravni, v Sloveniji 47 %) ter **razvijanje spretnosti in sposobnosti učencev za reševanje sporov** (42 % na mednarodni ravni, 41 % v Sloveniji). Naslednji cilji so **pod mednarodnim povprečjem** (pri nas jih je izbralo manj učiteljev, kot je to značilno za mednarodno povprečje): **spodbujanje znanja učencev o povezavah med lokalnimi in globalnimi vprašanji, širjenje znanja o pravicah in odgovornostih državljanov, spodbujanje sodelovanja učencev v lokalni skupnosti, podpora pri razvijanju učinkovitih strategij za boj proti rasizmu**. Pri enem izmed izbranih ciljev pa so naši učitelji **nad mednarodnim povprečjem**. Gre za cilj **spodbujanja sposobnosti za zagovarjanje lastnega stališča** (24 % učiteljev v Sloveniji je izbralo ta cilj kot enega izmed pomembnejših pri državljski vzgoji in izobraževanju, na mednarodni ravni pa 16 % učiteljev).

Ko govorimo o pristopih državljske vzgoje in izobraževanja, je pomembno razumevanje, da je državljska vzgoja in izobraževanje (ob tem, da se poučuje tudi kot samostojni predmet) integrirana v vse humanistične/družboslovne predmete oz. da je vključena v vse šolske predmete. **Stališči do integriranosti področja državljske vzgoje in izobraževanja v humanistično/družboslovne predmete in v vse šolske predmete sta med ravnatelji v Sloveniji precej pod mednarodnim povprečjem**.

Pogled naprej

Na Pedagoškem inštitutu bomo zasnovali serijo **sekundarnih analiz**, ki bodo skušale orisati globlji vpogled v to, kaj ti rezultati dejansko pomenijo za Slovenijo. Vse to bo omogočalo boljše usmerjanje pedagoške prakse na področju državljske vzgoje in izobraževanja, hkrati pa političnim odločevalcem ponudilo podatke, na podlagi katerih bodo lahko zasnovali ustrezne politike; čeprav je treba povedati, da je nekaj intervencij in priporočil možno izvesti že takoj. Prav tako bomo **okrepili strokovno diseminacijo za šole**. Konec **februarja 2024** pa bomo (ob mednarodni sprostivni rezultatov) **poročali o rezultatih Evropskega regionalnega modula ICCS 2022**.

Naj na tem mestu zapišem zgolj še to: očitno je, da so **dosežki učencev na področju državljske vednosti slabi**, prav tako **nas morajo skrbeti njihova stališča** (do pomembnih tem v družbi – ožjem in širšem okolju) ter **manjši angažma (tako v šoli kot izven nje)**, nenazadnje **tudi njihova pripravljenost delovanja/angažiranja v prihodnje**. Seveda vsi pričakujemo, da bo politika na področju vzgoje in izobraževanja resno pristopila k intervencijam, se resno vprašala, če področju državljske vzgoje na ravni osnovne šole res nameni dovolj pozornosti. Vendar rezultati raziskave kažejo tudi marsikaj drugega, kar ni nujno vezano samo na področje državljske vzgoje in izobraževanja, ampak je precej širše – vezano je tudi na odnose v šoli (šolska, razredna klima, odnosi med učenci, povečana stopnja vandalizma, neupravičeni izostanki od pouka in še bi lahko naštevala). Seveda **to ne pomeni, da bi morali okrepiti vzgojno funkcijo na račun izobraževalne funkcije šole**; tudi ta **raziskava je namreč pokazala, da je to dvoje med seboj precej povezano**. Skratka, **rezultati raziskave pričajo o precej širši sliki stanja na področju vzgoje in izobraževanja in nenazadnje tudi družbe**. Bojim se, da **v kolikor šolstvo (vzgoja in izobraževanje) sedaj res ne bo postalo ena od pomembnih prioritet tako politike (ne le šolske) kot družbe, je vprašanje, kakšna prihodnost nas čaka**. Družbeni konteksti, v katerih živimo, se danes hitro spreminjajo, postajajo vse kompleksnejši, **pred vzgojo in izobraževanjem je zahtevna naloga (verjetno zahtevnejša kot kadar koli prej)**, hkrati pa se soočamo s **pomanjkanjem učiteljev in drugega strokovnega kadra v šolah**. Vendar je z vsem tem v zvezi zahtevna naloga tudi pred celotno družbo.

Priloga:

Mednarodna primerjava lestvic ICCS 2022:

nad povprečjem ICCS, **pod povprečjem ICCS**, ni razlik z mednarodnim povprečjem ICCS.

DELOVANJA UČENCEV

Razpravljanje o političnih in družbenih vprašanjih zunaj šole	Kako pogosto delaš kaj izmed naštetega? Se pogovarjaš s starši o političnih ali družbenih vprašanjih . Se pogovarjaš s starši o dogodkih v drugih državah . Se pogovarjaš s prijatelji o političnih in družbenih vprašanjih . Se pogovarjaš s prijatelji o dogodkih v drugih državah .
Digitalna državljanska angažiranost	Kako pogosto si vključen/-a v naslednje aktivnosti, povezane z internetom in družabnimi mediji? Objava lastne vsebine o političnem ali družbenem vprašanju na internetu ali na družabnih medijih. Delitev vsebine o političnem ali družbenem vprašanju, ki jo je objavil nekdo drug . Komentiranje spletne objave o političnem ali družbenem vprašanju. Všečkanje spletne objave o političnem ali družbenem vprašanju.
Državljska samoučinkovitost SVN-trendi – ni razlik (ne z letom 2009 ne z letom 2016), je pa mednarodno med 2009 in 2022 trend pozitiven	Kako dobro bi ti po tvojem mnenju šlo pri naslednjih dejavnostih? Zagovarjanje svojega mnenja o spornem političnem ali družbenem vprašanju . Kandidiranje na šolskih volitvah. Organiziranje skupine učencev, da bi na šoli kaj spremenili . Spremljanje razprave o spornem vprašanju . Pisanje pisma ali elektronske pošte v časopis , v katerem bi predstavil/-a svoje stališče o spornem vprašanju . Govorjenje pred razredom o družbenem ali političnem vprašanju. Ocena resničnosti informacij o političnih ali družbenih temah.
Pripravljenost na sodelovanje v šolskih dejavnostih	Če bi ti ponudili možnost, kako verjetno je, da bi sodeloval/-a v navedenih dejavnostih? Glasovanje na volitvah v šoli za razrednega predstavnika ali v šolski parlament. Pridružiti se skupini učencev, ki se zavzema za stališče, s katerim se strinjaš . Postati kandidat za predstavnika razreda ali šolski parlament . Sodelovanje v razpravah zbora učencev .
Pričakovano sodelovanje pri legalnih dejavnostih	Ali bi se v prihodnosti udeležil/-a katere od navedenih dejavnosti in tako izrazil/-a svoje mnenje? Pogovor z drugimi o tvojih pogledih na politična in družbena vprašanja. Vzpostavil/-a stik z izvoljenim predstavnikom . Sodeloval/-a na miroljubnem protestu ali zborovanju. Zbiral/-a podpise za peticijo . Prispeval/-a v spletni razpravi o družbenih ali političnih vprašanjih. Organiziral/-a spletno kampanjo v podporo političnemu ali družbenemu vprašanju.
Pričakovano sodelovanje v nelegalnih dejavnostih	Ali bi se v prihodnosti udeležil/-a katere od navedenih dejavnosti in tako izrazil/-a svoje mnenje? Z razpršilcem pisal/-a protestna gesla po zidovih . V protest zaustavil/-a promet . V protest zasedel/-la javno zgradbo .
Pričakovano sodelovanje pri okoljevarstvenih aktivnostih	Ali bi se v prihodnosti udeležil/-a katere od navedenih dejavnosti in tako izrazil/-a svoje mnenje? Zavrnil/-a nakup izdelkov, ki škodujejo okolju Povedal/-a komu, naj preneha povzročati škodo okolju .

	Sodeloval/-a v organiziranem protestu z zahtevo po več ukrepih za zaščito okolja . Spodbudil/-a ljudi, naj se sami potrudijo pomagati okolju (npr. z zmanjševanjem porabe vode).
Pričakovana udeležba na volitvah	Kaj misliš, da boš naredil/-a, ko boš odrasel/-la? Volil/-a na lokalnih (občinskih) volitvah . Volil/-a na državnih volitvah . Si pred volitvami priskrbel/-a informacije o kandidatih .
Pričakovana aktivna politična participacija	Kaj misliš, da boš naredil/-a, ko boš odrasel/-la? Se včlanil/-a v politično stranko . Se včlanil/-a v sindikato . Kandidiral/-a na občinskih volitvah. Se vključil/-a v organizacijo , ki ima politične ali družbene namene.

STALIŠČA/PREPRIČANJA UČENCEV

Zadovoljstvo s političnim sistemom	Koliko se strinjaš ali ne strinjaš z naslednjimi trditvami o političnih voditeljih, poslancih državnega zbora in sprejemanju političnih odločitev v Sloveniji? Politični sistem v Sloveniji deluje dobro. Poslanci državnega zbora dobro predstavljajo interese mladih. Poslanci državnega zbora na splošno dobro predstavljajo interese ljudi v svoji državi. Poslanci državnega zbora do vseh ljudi v družbi ravnajo pošteno.
Kritični pogledi na politični sistem	Koliko se strinjaš ali ne strinjaš z naslednjimi trditvami o političnih voditeljih, poslancih državnega zbora in sprejemanju političnih odločitev v Sloveniji? Poslanci državnega zbora niso dovolj pozorni na želje ljudi. Politični voditelji imajo v primerjavi z ostalimi ljudmi preveč moči. Poslanci državnega zbora po navadi pozabijo na potrebe ljudi, ki so zanje glasovali.
Podpora omejitvam v nacionalnih izrednih razmerah	Koliko se strinjaš ali ne strinjaš s tem, da ima vlada med izrednimi razmerami v državi (npr. zaradi izbruha nalezljive bolezni, kot je covid-19/koronavirus) pravico sprejeti naslednje ukrepe? Zaprtje trgovin in podjetij. Denarno kaznovanje ljudi, ki s svojim obnašanjem ogrožajo druge. Zahtevanje, da ljudje posredujejo informacije o svojem gibanju. Preložitev sej državnega zbora. Uvedba omejitev potovanj. Prepoved mirnih protestov , zborovanj ali shodov. Zaprtje šol. Zakonska prepoved odhoda od doma brez zadostnega razloga. Prepoved večjih združevanj ljudi na športnih in zabavnih prireditvah.
Pomen konvencionalnega državljanstva SVN 2016: pod povprečjem, je pa bil trend pozitiven (učitelji 2022 pa precej pod ICCS)	Kako pomembna so navedena ravnanja za dobrega državljanja? Udeležba na vsakih državnih volitvah. Vključitev v politično stranko. Spremljanje političnih vprašanj v časopisu, po radiu, na televiziji ali internetu. Sodelovanje v političnih razpravah.
Pomen državljanstva, povezanega z družbenimi gibanji SVN 2016: pod povprečjem, je pa bil trend pozitiven SVN in mednarodno 2022: bolj zaupajo tisti z višjo državljangsko vednostjo (učitelji pod ICCS)	Kako pomembna so navedena ravnanja za dobrega državljanja? Udeleževanje mirnih protestov proti zakonom , za katere se misli, da so krivični. Sodelovanje v dejavnostih, ki koristijo ljudem v lokalni skupnosti. Udeleževanje v dejavnostih za spodbujanje človekovih pravic. Udeleževanje v dejavnostih za zaščito okolja.
Pomen globalno usmerjenega državljanstva	Kako pomembna so navedena ravnanja za dobrega državljanja? Izkazovanje zanimanja za druge kulture in jezike.

<p>SVN in mednarodno 2022: bolj zaupajo tisti z višjo državljansko vednostjo</p>	<p>Spreminjanje osebnega življenjskega stila, da postanemo okolju prijaznejši. Podpiranje pobud, ki spodbujajo enake možnosti za vse ljudi po vsem svetu. Pomaganje ljudem v manj razvitih državah.</p>
<p>Pozitiven odnos do varovanja okolja SVN in mednarodno povprečje 2022: višje za dekleta, višji SES, višja državljansko vednost</p>	<p>Koliko se strinjaš ali ne strinjaš z naslednjimi trditvami? Vlade se morajo bolj kot na podpiranje gospodarske rasti osredotočiti na varovanje okolja. Vsak državljan mora prispevati k zmanjšanju onesnaženosti. Slovenija bi morala prispevati k varovanju okolja v drugih državah. Vsa človeška bitja bi morala prevzeti odgovornost za ohranjanje narave. Države morajo sodelovati za ohranitev naravnih virov po svetu.</p>
<p>Podpora enakosti spolov SVN 2016 nad mednarodnim povprečjem</p>	<p>Koliko se strinjaš oz. ne strinjaš z naslednjimi trditvami? Moški in ženske bi morali imeti enake možnosti za sodelovanje v vladi. Moški in ženske bi morali imeti v vseh pogledih enake pravice. Ženske se ne bi smele ukvarjati s politiko. Kadar zaposlitev primanjkuje, bi morali moški imeti večjo pravico do zaposlitve kot ženske. Moški in ženske bi morali za enako delo dobiti enako plačilo. Moški so boljše usposobljeni za politične voditelje kot ženske.</p>
<p>Pozitiven odnos do priseljencev</p>	<p>Koliko se strinjaš oz. ne strinjaš z naslednjimi trditvami o priseljenih? Otroci priseljencev bi morali imeti enake možnosti za izobraževanje kot drugi otroci v državi. Priseljenci, ki živijo v državi več let, bi morali imeti možnost, da volijo na volitvah. Priseljenci bi morali imeti možnost, da ohranijo svoje navade in način življenja. Priseljenci bi morali imeti enake pravice kot vsi drugi v državi. Priseljenci Sloveniji prinašajo številne kulturne, družbene in gospodarske koristi.</p>